

12. Ekonomický rozvoj

A. Venables (2017): Using Natural Resources for Development: Why Has It Proven So Difficult?

Úvod

- Využít bohatství **přírodních zdrojů** k ekonomickému **rozvoji** zní přímočaře
- Země vybavená přírodním bohatstvím (**ropa, vzácné kovy**) je může transformovat na lidský a fyzický kapitál a stimulovat tak dlouhodobý ekonomický růst
- Tato strategie zní velmi lákavě především pro **kapitálově chudé** země
- Ve skutečnosti se ukázalo, že dosáhnout ekonomického růstu tímto způsobem je velmi **obtížné**
- **Proč?**

Problémy

- Kromě období silného cenového růstu komodit, byl obecně **ekonomický růst** v zemích se silným přírodním bohatstvím **nižší** než ve zemích bez něj
- Někteří autoři dokonce pracovali s pojmem „**resource curse**“ k označení neuspokojivých ekonomických výsledků zemí jako je Bolívie, Nigerie či Venezuela

Produkce

- Úspěšné využití neobnovitelných přírodních zdrojů vyžaduje několik stupňů **produkčního řetězce**: 1) průzkum 2) těžba 3) zpracování 4) vývoz
- **Výnosy z těžby** se pak rozdělují mezi investory, vládu a ostatní stakeholdery
- Existuje zde silný tlak na utracení příjmu na **současnou spotřebu** namísto investic do dlouhodobě produktivních aktiv
- I když je v některých případech vnímána potřeba investic do domácích projektů, ty ho mohou být **obtížné na identifikaci a realizaci**

Holandská nemoc

- Dalším problémem je skutečnost, že silné vývozy komodit zhodnocují měnový kurz a vedou ke **ztrátě konkurenceschopnosti** ostatních vývozních sektorů dané země
- Pokud se tak stane, země je závislá na jednom silně volatilním zdroji příjmů a tato volatilita může **destabilizovat makroekonomickou rovnováhu** dané země

(Ne)stabilita

- Podzemní minerály a nerosty jsou skoro všude (kromě USA) **vlastnictvím vlády**
- Jejich objevení, těžba, zpracování a export jsou komplexní a vyžadují dostatečnou **kvalitu vládnutí**
- Řada rozvojových zemí má však slabé a nefunkční vlády, které jsou navíc oslabovány politickými silami, které jsou vyvolány **příjmy z prodeje** nerostného bohatství

Resource Dependent Low- and Lower-Middle-Income Countries

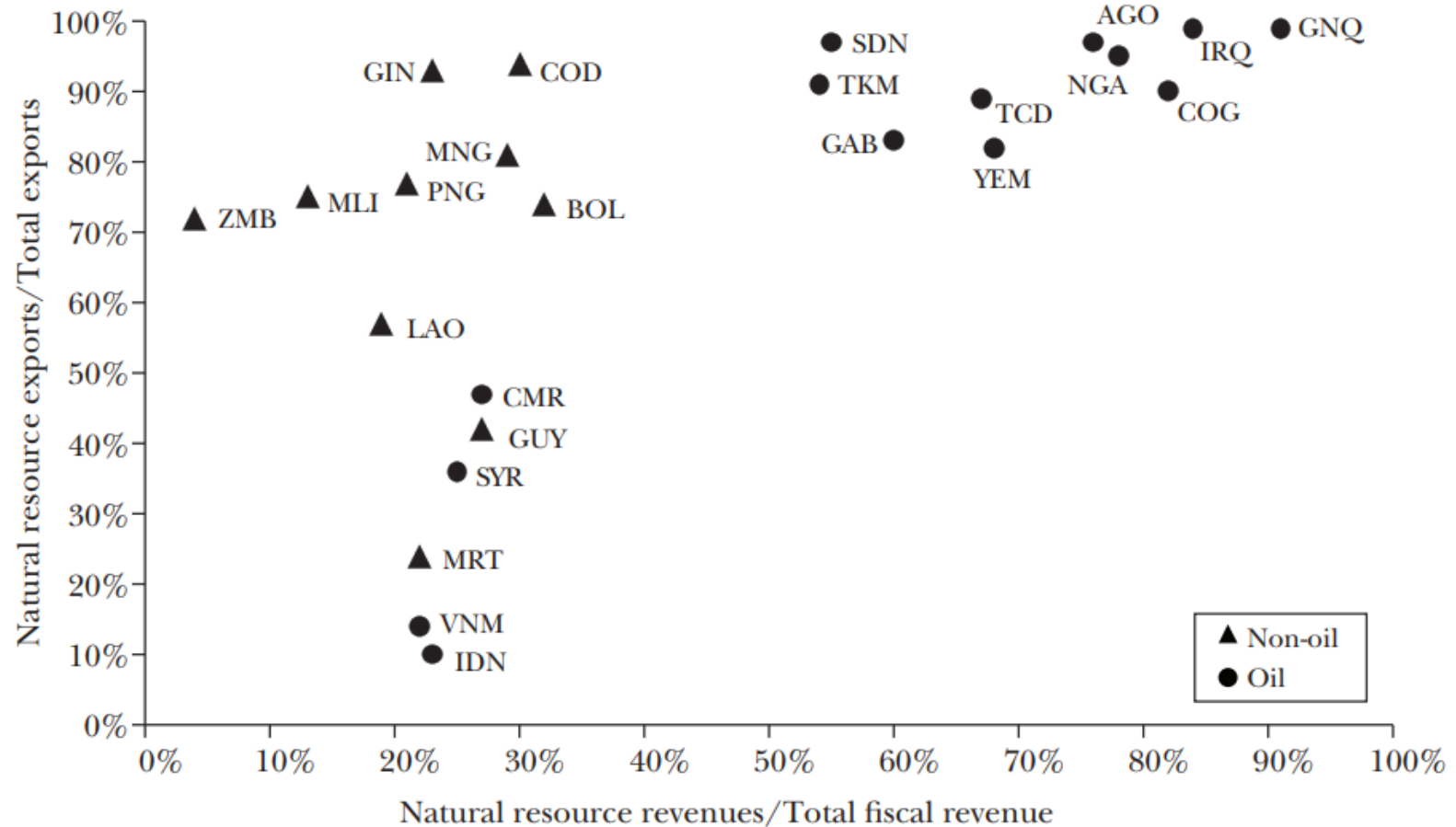
<i>Country</i>	<i>Type of natural resource</i>	<i>GNI per capita (2010 US\$)</i>	<i>Natural resource exports as % of total exports (2006–2010 average)</i>	<i>Natural resource fiscal revenue as % of fiscal revenue (2006–1000) average)</i>
Congo, Dem. Rep.	Minerals & Oil	180	94	30
Liberia	Gold & Iron Ore	210	—	16
Niger	Uranium	360	—	—
Guinea	Mining Products	390	93	23
Mali	Gold	600	75	13
Chad	Oil	710	89	67
Mauritania	Iron Ore	1,000	24	22
Lao PDR	Copper & Gold	1,010	57	19
Zambia	Copper	1,070	72	4
Vietnam	Oil	1,160	14	22
Yemen	Oil	1,160	82	68
Nigeria	Oil	1,170	97	76
Cameroon	Oil	1,200	47	27
Papua New Guinea	Oil/Copper/Gold	1,300	77	21
Sudan	Oil	1,300	97	55
Uzbekistan	Gold & Gas	1,300	—	—
Côte d'Ivoire	Oil & Gas	1,650	—	—
Bolivia	Gas	1,810	74	32
Mongolia	Copper	1,870	81	29
Congo, Rep. of	Oil	2,240	90	82
Iraq	Oil	2,380	99	84
Indonesia	Oil	2,500	10	23
Timor Leste	Oil	2,730	99	—
Syrian Arab Rep.	Oil	2,750	36	25
Guyana	Gold & Bauxite	2,900	42	27
Turkmenistan	Oil & Gas	3,790	91	54
Angola	Oil	3,960	95	78
Gabon	Oil	7,680	83	60
Equatorial Guinea	Oil	13,720	99	91

Fakta

- IMF označuje **51 zemí** (populace 1.4 mld) jako bohaté na zdroje
- Metodika je založena na kritériu alespoň **20%** exportů či 20% fiskálních příjmů z neobnovitelných přírodních zdrojů
- Ve **25** těchto zemí představují přírodní zdroje $\frac{3}{4}$ exportů; ve **20** z nich více jak $\frac{1}{2}$ vládních příjmů
- Zaměření tohoto článku je primárně na **nízkopříjmové země**, bohaté na nerosty

Share of Exports and Fiscal Revenue from Natural Resources

(average 2006–2010)

Sources: World Development Indicators, World Bank; and IMF staff estimates.

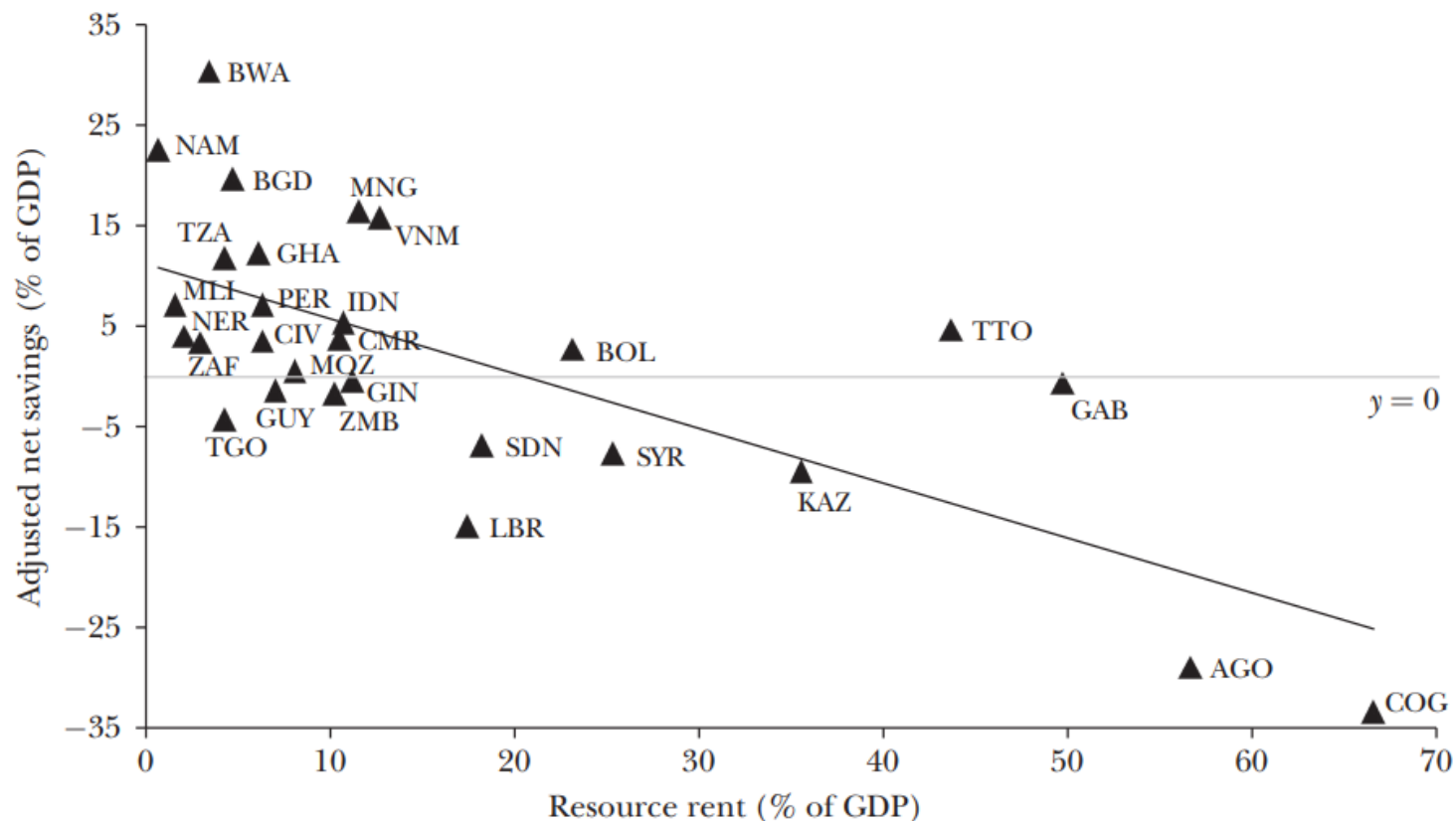
Notes: AGO = Angola; BOL = Bolivia; CMR = Cameroon; COD = The Democratic Republic of Congo; COG = Republic of the Congo; GAB = Gabon; GIN = Guinea; GNQ = Equatorial Guinea; GUY = Guyana; IDN = Indonesia; IRQ = Iraq; LAO = Laos; MNG = Mongolia; NGA = Nigeria; MLI = Mali; MRT = Mauritania; PNG = Papua New Guinea; SDN = Sudan; SYR = Syria; TCD = Chad; TKM = Turkmenistan; VNM = Vietnam; YEM = Yemen; ZMB = Zambia.

Souvislosti

- Mezi ostatní **vysokopříjmové země** bohaté na zdroje patří především Norsko a ropné emiráty (co USA, Rusko, Kanada a Austrálie?)
- Zavislost na příjmech a exportech z komodit je obzvláště silná u producentů **ropy**
- Problémem je také **míra úspor**, které je u těchto zemí nízká a negativně korelovaná s rentami z přírodních zdrojů!

Adjusted Net Savings and Exhaustible Resource Rent

(average 2000–2009)

Sources: World Development Indicators, World Bank; and IMF staff estimates.

Notes: AGO = Angola; BGD = Bangladesh; BOL = Bolivia; BWA = Botswana; CMR = Cameroon; COG = Republic of the Congo; CIV = Côte d'Ivoire; GAB = Gabon; GHA = Ghana; GIN = Guinea; GUY = Guyana; IDN = Indonesia; KAZ = Kazakhstan; LBR = Liberia; MNG = Mongolia; NAM = Namibia; NER = Niger; MLI = Mali; MOZ = Mozambique; PER = Peru; SDN = Sudan; SYR = Syria; TGO = Togo; TTO = Trinidad and Tobago; TZA = Tanzania; VNM = Vietnam; ZAF = South Africa; ZMB = Zambia. Resource rents are measured by the World Bank in its World Development Indicators as gross revenues from oil, natural gas, coal, minerals, and forests minus their estimated extraction costs. Adjusted net savings are national savings plus education expenditure and minus depletion of natural resources.

Růst

- Obecná **růstová výkonnost** těchto zemí byla obvykle **slabá**, s některými výjimkami (Botswana, Malajsie, Chile)
- Některé studie dokonce identifikují **negativní vztah** mezi vybaveností přírodními zdroji a růstem HDP na hlavu → 10% zvýšení podílu exportů surovin na HDP sníží růst HDP na hlavu **0,94** procentního bodu ročně
- Negativní efekt surovin na růst lze identifikovat pouze u zemí s **nízkou kvalitou institucí**
- Na subnárodní (lokální) úrovni má **těžba** pozitivní dopad na růst, zatímco rozdělování **rent** negativní efekt.
- V 21. století se výkonnost těchto zemí o něco **vylepšila** → vysoké ceny komodit, obchod s Čínou

Volatilita

- Dalším problémem je vysoká volatilita komoditních **cen** (ropy)
- Volatilita komoditních cen → volatilita vládních příjmů → volatilita **vládních výdajů**
- **Vyhlazování** těchto cyklů je obtížné
- Vládní výdaje v těchto zemích jsou pak silně **cyklické** ve vztahu k hospodářskému cyklu

Těžba nerostů

- Objevení nalezišť nerostů a příprava zahájení těžby jsou **technické náročné** disciplíny
- Obvykle jsou provozovány **zahraničně** vlastněnými firmami s dostatečným know-how
- Hostitelská země by měla nastavit **regulační a fiskální** rámec, v rámci kterého tito investoři mohou dosáhnout normální míry zisku
- Příjmy nad rámec **normální míry zisku** by měly připadnout vlastníku zdroje – hostitelskému státu

Regulace

- Nastavení regulačního a fiskálního režimu není jednoduché → v případě neúspěchu hrozí **odchod investorů a pokles příjmů**
- Udělování licencí by ideálně mělo být **transparentní, konkurenční** a mělo by zajistit vysoký podíl příjmů ve prospěch hostitelského státu
- **Aukce** mohou být nápomocny; v případě dominantního provozovatele přímé jednání (DeBeers a Botswana)
- V řadě případů jsou však licence přidělovány **netransparentně a korupčně**

Rizika

- Investice do hledání a dobývání nerostů jsou silně rizikové → **geologická a cenová** nejistota
- Investoři se dále musí potýkat s nejistotou ohledně místního **ekonomického, institucionálního a politického prostředí** → regulace může být těžkopádná a nepředvídatelná; slabá infrastruktura může zvyšovat náklady
- Náklady na těžbu jsou dlouhodobé a utopené → investoři čelí riziku **renegociací kontraktů, zvýšení daní** či dokonce přímému **znárodnění**

Jak zdaňovat?

- Ideální by bylo zdaňovat pouze **renty** z produkce a neovlivňovat daněmi **mezní** rozhodování ohledně těžby
- Ovšem mezinárodní investoři mají možnost **účetně manipulovat** s cenami komodit, aby tak snižovali míru zisku, proto se obvykle daní produkce
- Daňový režim také **determinuje** časový profil příjmů a rozdělení výnosů mezi investory a vládu

Nízké příjmy

- V některých případech vedly tyto obtíže k situaci, kdy podíl vlády na příjmech z těžby byl velmi malý
→ **Zambie a měď** → 1/10 výnosů ve srovnání se srovnatelnými projekty → renegociace kontraktů
→ bez následných právních důsledků
- Reakcí na nízké příjmy z těžby a na dominantní roli zahraničních investorů vedlo ke „**resource nationalism**“ → vytváření národních dominantních firem ve spolupráci (někdy i znárodněním) se zahraničními investory

Národní šampióni

- Vytváření národních dominantů v těchto odvětvích je charakteristické obzvláště pro **ropný průmysl** → tyto firmy momentálně globálně kontrolují 90% zásob a 70% produkce
- **Efektivita** těchto firem je různá → **excelentní** v případě Saudi – Aramco či malasijský Petronas → jiné nebyly schopny zajistit efektivní management, což vedlo k **dramatickému propadu** produkce: Nigerian National Petroleum Corp. Nebo Zambian Consolidated Copper Mines
- Špatně řízení národní dominantní mají **problém rozvíjet** těžbu a zpracování v dalších lokalitách

Správa příjmů

- Přes všechny tyto obtíže, mnoho zemí získává **vysoký podíl** svých fiskálních **příjmů** z těžby nerostů
- Jaké by měly být **principy** správy těchto příjmů? → Jak se s nimi **skutečně** v realitě nakládá? → Jaké jsou **příčiny rozdílů** mezi doporučenými principy a realitou?

Principy

- 1) Jak alokovat příjmy mezi **spotřebu a investice**? → Příjmy z těžby aby měly být ve značné míře alokovány na investice (vysoká míra úspor z těchto příjmů) a méně na současnou spotřebu
- 2) Jak **alokovat investice**? → v zemi s nedostatečnou infrastrukturou → pokusit se jí vybudovat (školský, zdravotní, dopravní systém) → v kapitálově bohatých zemích (Norsko) → investice do lidského kapitálu (Pension Fund) → v každém případě se vyplatí zaparkovat část příjmů do nákupu zahraničních aktiv (Stabilization fund)
- 3) Měla by renty spravovat **vláda** nebo by měly být převedeny **soukromému** sektoru/občanům? → vláda může investovat do velkých infra projektů a může vyhlazovat spotřebu → transfery soukromému sektoru mohou snížit riziko korupce a zlepšit alokaci investic; mají však svá vlastní politická rizika (politizace, volby)

Empirie

- Veřejné **investice** v chudých zemích s nerosty jsou **nižší** než v chudých zemích bez nich
- Obzvláště nízké veřejné investice jsou v zemích se slabými institucemi a navíc dochází k řadě neefektivních veřejných investic (**bílí sloni**)
- I když některé země uspěly s vytvářením stabilizačních fondů (**Botswana**), u jiných došlo k rozkradení těchto fondů (Nigérie, **Kamerun**)
- Transfery příjmů od veřejného k soukromému sektoru jsou zřídka a vysoce neefektivní (**dotace cen** pohonných hmot či potravin)

Proč management příjmů není lepší?

- **Technické obtíže** → intenzivní fluktuace ve výši příjmů z exportů
- **Slabá** kvalita **vládnutí**, slabá **fiskální disciplína**
- Vliv silných **zájmových skupin** v prostředí nerostného bohatství a slabé vlády
- Vliv exportních příjmů **odsouvá** nutnost bolestných ekonomických **reform**
- Tendence **přeceňovat** velikost nerostného bohatství a **ignorovat** vznikající trade-offs
- Zavedené populistické **dotace** (benzín, potraviny) je extrémně **těžké zrušit**.
- **Slabost** centrálních **ministerstev financí**

Jak dosáhnout fiskální zodpovědnosti?

- **Botswana** (diamanty) → mocné Ministerstvo financí a rozvoje, které kontroluje a prioritizuje výdaje → vliv zahraničních expertů → rigorózní využívání CBA a dalších oceňovacích technik
- **Venezuela** → národní ropná společnost PDVSA v roce 2005 utrácela o 40% více na sociální programy než na náklady spojené s dobýváním ropy a plynu

Politická rizika

- Příjmy z prodeje nerostů se mohou stát způsobem, jak financovat své **politické příznivce** → politický proces může být dominován otázkou rozdělování příjmů a benefitů (zaměstnání)
- Příjmy z prodeje nerostů pomáhají **autokratům udržet** svoji vlády (blízkovýchodní monarchie, putinovské Rusko) a blokují nástup demokratických sil

Riziko (etnických) konfliktů

- Příjmy z prodeje nerostů představují příčinu i způsob financování (etnických) **konfliktů**
- Empirické studie prokázaly, že **růst cen komodit** zvyšuje riziko konfliktů.
- **Kolumbie**: růst ceny ropy zvyšuje riziko konfliktů; růst ceny kávy jej snižuje
- Škody nepůsobí jen aktuální konflikty, ale i jejich zvýšené **riziko**.
- **Malajsie** → minulý konflikt vedl k přijetí inkluzivního růstu; **Nigérie** → extrémní decentralizace

Holandská nemoc

- Příjmy z nerostných exportů poškozují **ostatní exportní odvětví** (apreciace měny, konkurence o výrobní faktory, růst jejich cen)
- Zkušenost **Holandska** v šedesátých a sedmdesátých letech po nálezů ropy a plynu.
- **Nigérie** → kolaps zemědělského exportního sektoru
- **Empirie** → menší podíl dalších exportních odvětví a průmyslu v zemích s výrazným exportem surovin
- **Exporty surovin vytlačují** jiné exporty, které mají větší vliv na dlouhodobý ekonomický růst

Jak bojovat s holandskou nemocí?

- Dopady holandské nemoci v různých ekonomikách se budou lišit dle **reakce nabídky** → jiné budou v ekonomice **plnou zaměstnaností** a jiné v ekonomice s vysokým podílem **nezaměstnané/nevyužité pracovní síly**
- Aby se růst exportního sektoru příznivě promítl do ekonomického růstu, je potřeb, aby ekonomika byla **flexibilní** a aby se tam nenacházela další **úzká hrdla**

Hospodářská politika

- **Úzká hrdla** → městská infrastruktura, dopravní infrastruktura, elektřina, lidský kapitál
- **Přizpůsobení trvá** nějaký čas → příjmy by neměly zaplavit zemi příliš rychle → smysl zaparkování příjmů ve „stabilizačních“ фонdech → vyhlazování spotřeby
- **Kurzový režim** → moderace a precizace měnového kurzu
- **Diverzifikace** ekonomiky → snaha pomocí příjmů diverzifikovat strukturu → mnoho neúspěchů, málo úspěchů

Závěr

- **Neúspěchů** ve využití nerostného bohatství pro dlouhodobý ekonomický růst/rozvoj je **mnoho**
- Společné **příčiny**: problémy řízení příjmů z prodeje komodit, které jsou **volatilní, rizikové a časově omezené**; druhou skupinu obtíží představují **efektivní správa** příjmů a jejich orientace od současné spotřeby k dlouhodobým produktivním **investicím**
- **Jak efektivněji spravovat?** → kvalita vládnutí; občanská uvědomělost, etické kodexy
- **Současné výzvy**: fluktuace cen komodit, klimatická změna

Úvod

- Klasickou otázkou v ekonomii je, jak **vysvětlit rozdíly** v ekonomickém růstu a rozvoji napříč zeměmi
- Jak vysvětlit dlouhodobě neuspokojivou růstovou výkonnost zemí **subsaharské Afriky**?
- **Růstové účetnictví** (L,K,A) vysvětluje pouze část těchto rozdílů
- Proč tyto země nejsou schopny dosáhnout vyššího ekonomického růstu a rozvoje a velká část jejich obyvatelstva žije v **chudobě**?

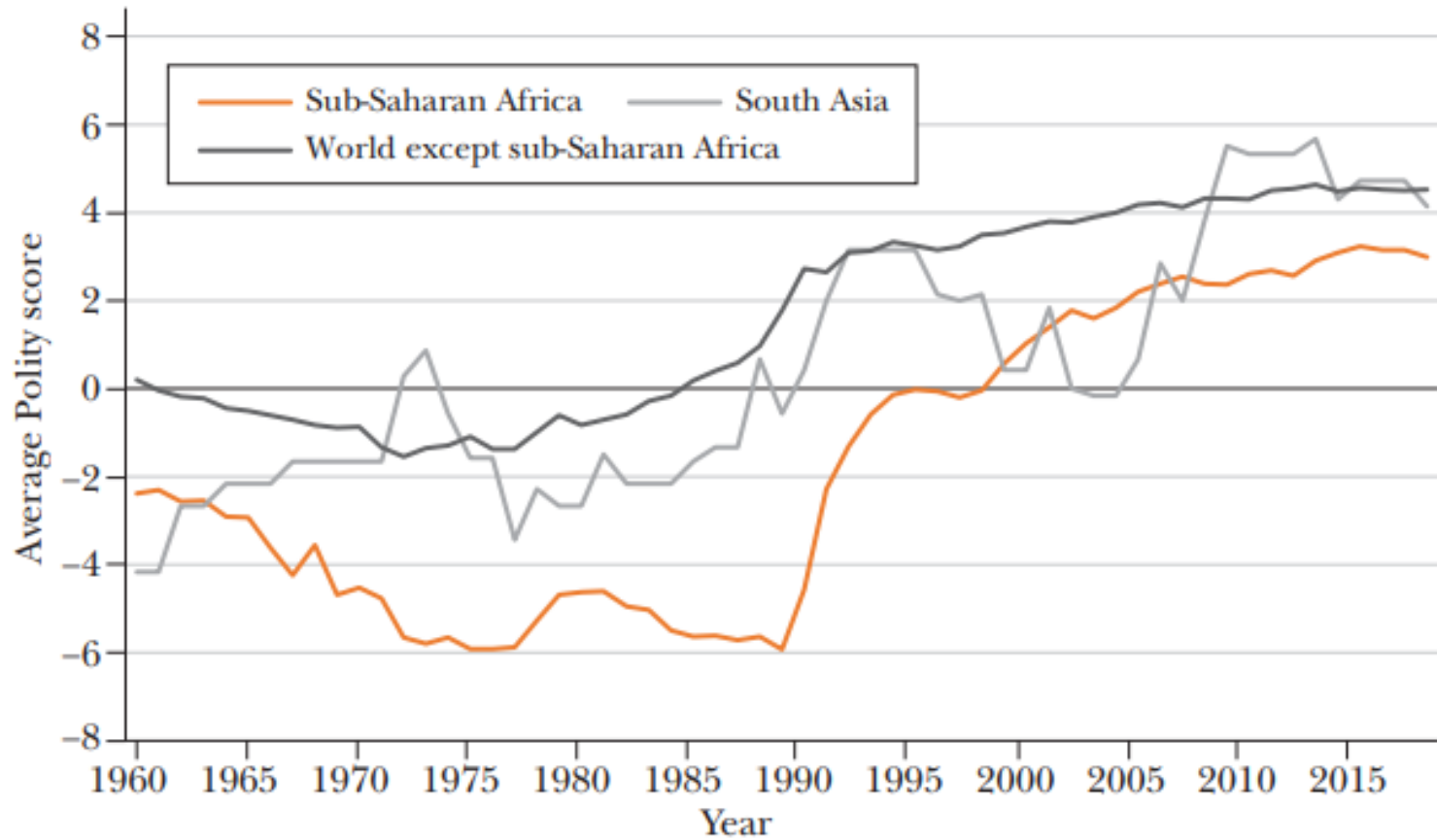
Hypotézy

- **Historie kolonialismu**, která za sebou ponechala politické a právní instituce designované na extrakci zdrojů → tyto instituce přetrvaly i konec kolonialismu → tyto instituce špatně zajišťují vlastnická práva a mají dlouhodobě negativní efekt na ekonomický růst (Acemoglu)
- **Frakcionalizace** a heterogenita etnických kultur, která podporuje konflikty a omezuje spolupráci
- Nedostatečná dopravní infrastruktura, omezený přístup ke **světovým trhům** a informacím, neefektivní regulace, špatná vymahatelnost práva

Africký úděl

- Některé z těchto hypotéz (**Acemoglu**) dlouhodobě neuspokojivý ekonomiky růst připisují predeterminovanému a obtížně změnitelnému africkému údělu.
- Tato zdůvodnění však obtížně vysvětlují **heterogenitu** v ekonomickém vývoji řady zemí subsaharské Afriky
- Například **Rwanda, Ghana a Etiopie** zdvojnásobily své HDP v posledních dvaceti letech
- V řadě zemí došlo k **progresivním změnám** politických a ekonomických institucí
- I v rámci jednotlivých zemí existují výrazné **regionální a pektorální rozdíly** ve výkonnosti → IT sektor v Keni; vysoce produktivní zemědělský sektor v Etiopii

Institutions in Sub-Saharan Africa Converging to World Levels since the 1990s (average Polity score by region)

Pozitivní trendy

- **Politické reformy** → výrazně se zvýšil počet zemí, kde probíhají pravidelné volby
- V posledních 20 letech se HDP na hlavu v subsaharské Africe zvýšil z **600\$** na **1600\$**
- Ovšem ekonomický růst v subsaharské Africe je velmi **nevyrovnaný** → některé země jsou úspěšné, jiné se potácejí v chaosu
- Proč některé země uspěly a jiné ne?

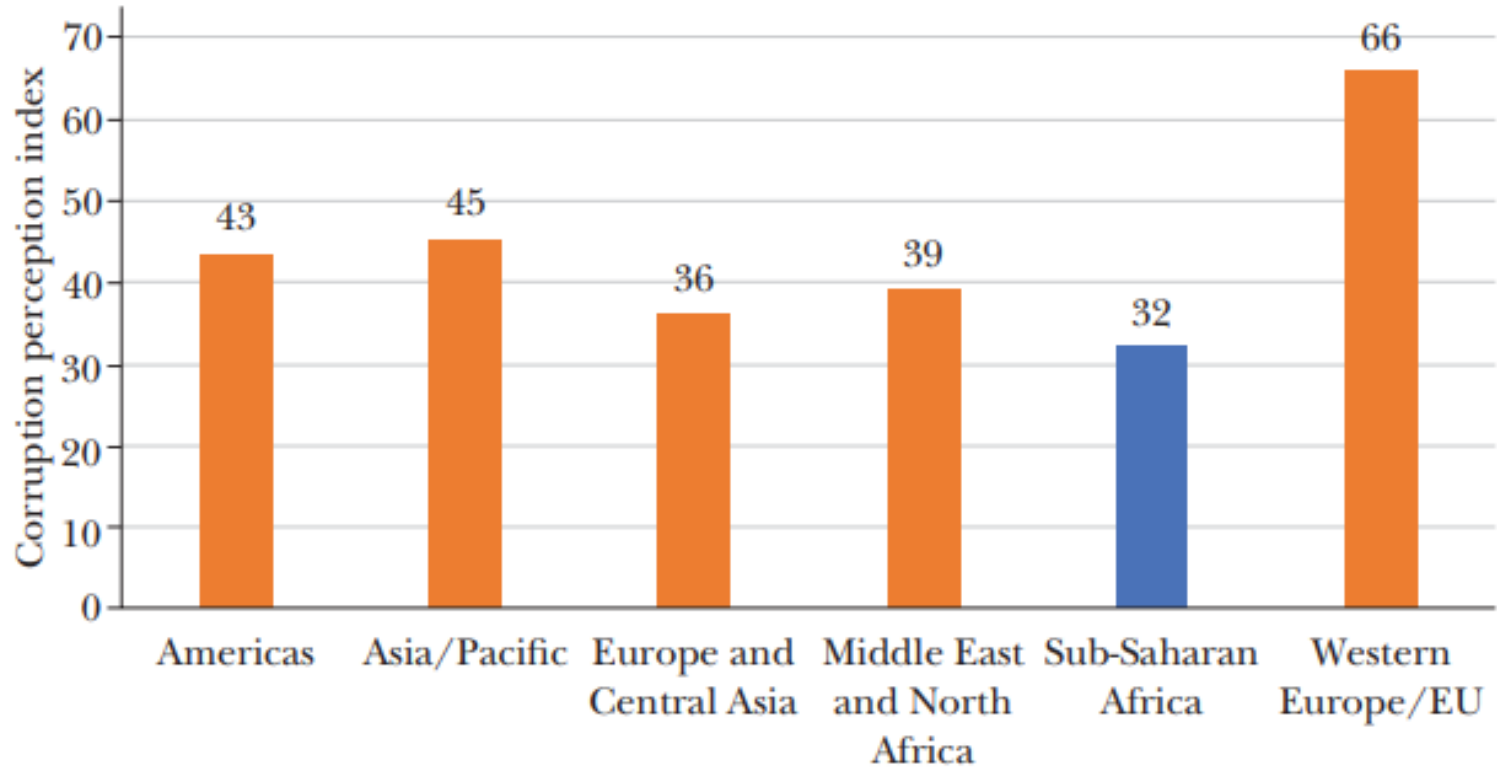
Vysvětlení (ne)růstu

- **Historie** určitě má vliv na růstovou výkonnost, ovšem pouze limitovanou → vysvětluje pouze menší část rozdílů v růstové výkonnosti (viz Čína)
- Tento příspěvek argumentuje, že historickou zkušenost je lépe vnímat jako **omezení** na současné vlády, občany a instituce, které jim brání ve větším rozvoji
- Je však potřeba se zaměřit především na **současné distorze a bariéry**, které africkým zemím brání v lepším hospodářském výsledkům
- Koncentrace na historizující faktory vede často k **determinismu** a přehlížení současnějších bariér růstu

Politické bariéry a distorze

- **Politické distorze** → situace, ve kterých organizované zájmové skupiny ovlivňují ekonomický vývoj ve vlastní prospěch namísto všeobecného prospěchu
- Poskytování veřejných statků, veřejných investic a přerozdělování je motivováno úzkými **politickými zájmy** politiků a jejich spojenců
- **State capture** → soukromé zájmy výrazně ovlivňují rozhodování státu v klíčových agendách

Corruption Perception Index by Region

Note: The graph presents the average Corruption Perception Index (from Transparency International) by region. The score measures how citizens in each country perceive the corruption levels to be. The score ranges from 0 (highest perceived corruption) to 100 (lowest perceived corruption).

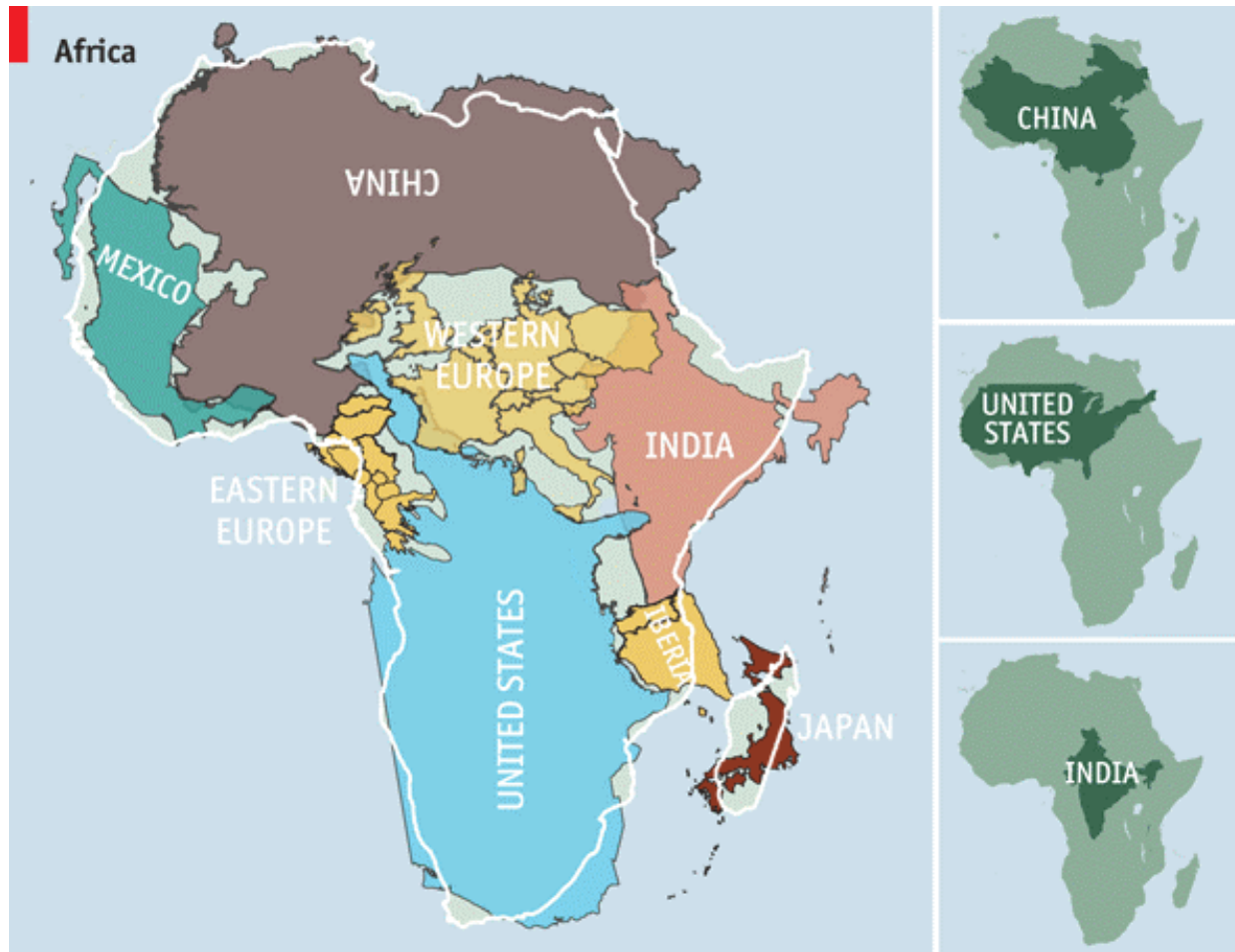
Politické distorze

- **Politické distorze** negativně ovlivňují ekonomický růst prostřednictvím špatné alokace veřejných fondů, neefektivními veřejnými investicemi, pokřiveným zdaněním a deformováním trhů ve prospěch zájmových skupin
- **Politické konexe**, dohazování veřejných zakázek známým, zaměstnávání rodinných příslušníků ve státní správě, veřejné investiční projekty v preferovaných regionech

Jak překonat politické distorze?

- Pravidla pro **financování volebních kampaní** → k bránění přímé i nepřímé korupce při volebním procesu
- **Nezávislost** státních **úředníků** a regulátorů na politicích → volit přímo regulátory?
- Africká **zóna volného obchodu** → snižování diskrece pro národní vlády (v oblasti cel a dalších restrikcí)
- **Audity**, zveřejňování **informací** → ke zvýšení transparentnosti a důvěryhodnosti politického procesu

True size of Africa

Mají smysl fair trade aktivity?

Dragusanu, R., Giovannucci, D., & Nunn,
N. (2014). The economics of fair trade.
Journal of economic perspectives, 28(3),
217-236.

Co je to Fair Trade?

- Fair Trade je **certifikační iniciativa**, která se snaží zlepšovat životní podmínky chudých v rozvojových zemích pomocí nabízení lepších cen za jejich produkci a výpomoci s organizací jejich zájmů
- Fair Trade také podporuje dlouhodobé dodavatelské vztahy, lepší přístup producentů k úvěrům, lepší **pracovní podmínky** a **environmentálně šetrnější** způsoby produkce
- Certifikace produktu **třetí stranou** signalizuje spotřebitelům, že výrobek byl vyroben a obchodován v souladu s principy Fair Trade

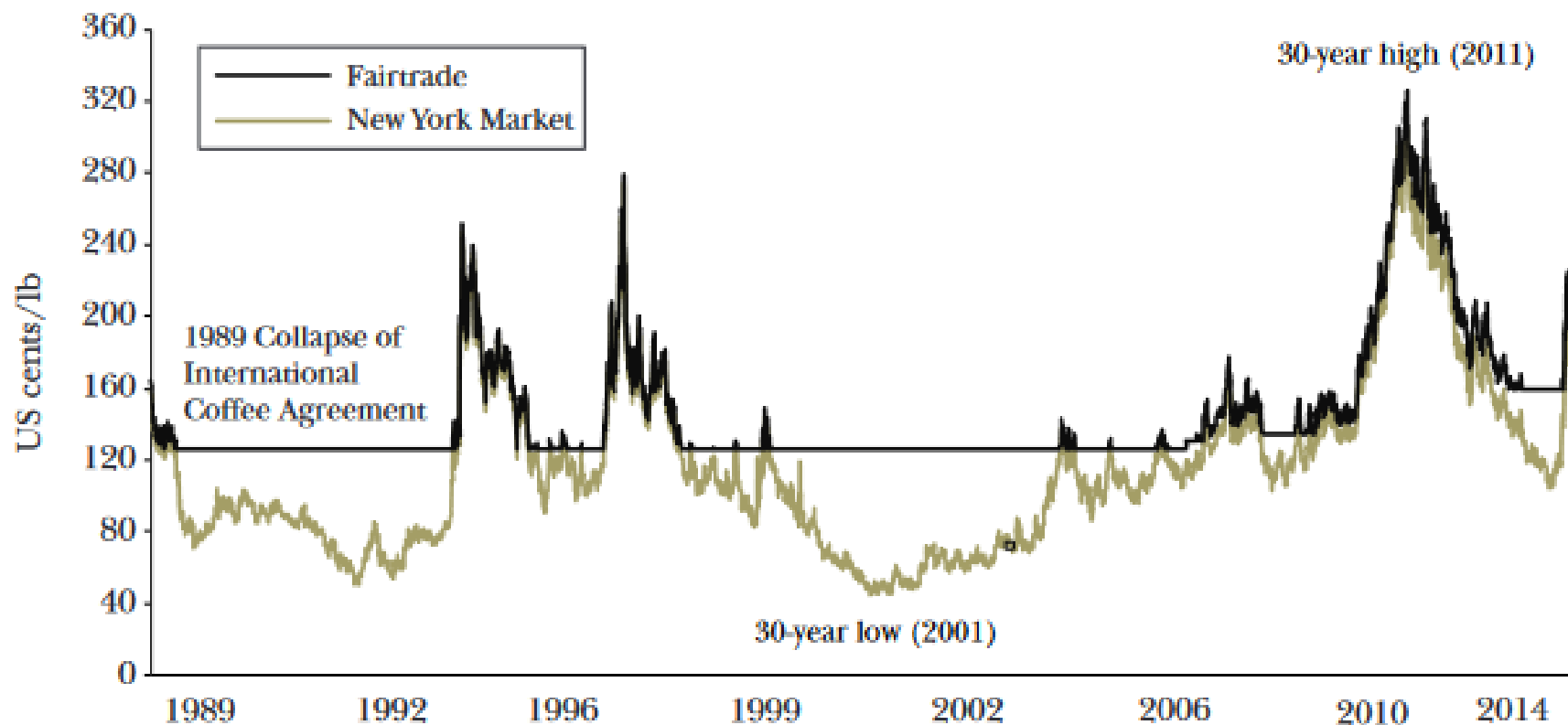
Number of Fairtrade Producers and Workers by Product

<i>Product</i>	<i>Number of producers and workers</i>
Coffee	580,200
Tea	258,100
Cocoa	141,800
Seed cotton	66,500
Flowers and plants	37,500
Cane sugar	37,200
Bananas	20,300
Fresh fruit	18,700
Nuts	14,300

Jak funguje Fair Trade?

1. **Minimální cena** → klíčovým ekonomickým nástrojem Fair Trade je garantovaná minimální cena za kterou je Fair Trade produkt prodáván certifikovanému kupci
2. **Fair Trade premium** → přírážka k ceně, kterou kupující platí producentům na rozvoj jejich komunity
3. **Stabilita** a přístup k **úvěrům**
4. Zlepšené **pracovní podmínky** (lepší mzdy, omezování dětské práce)
5. Podpora **organizace** zájmů **farmářů** → vytváření prodejních družstev
6. Ochrana **životního prostředí** → environmentálně šetrné postupy, zákaz některých pesticidů

Comparison of Fairtrade and Market Prices for Coffee, 1989–2014

Source: © Fairtrade Foundation, adapted and used with permission.

Notes: NB Fairtrade Price = Fairtrade Minimum Price* of 140 cents/lb + 20 cents/lb Fairtrade Premium.**
When the New York prices is 140 cents or above, the Fairtrade Price = New York price + 20 cents. The New York Price is the daily settlement price of the 2nd position Coffee C Futures contract at ICE Futures US.

* Fairtrade Minimum Price was increased on June 1, 2008, and April 1, 2011.

** Fairtrade Premium was increased on June 1, 2007, and April 1, 2011.

Zhodnocení

- **Funguje** Fair Trade? → v zásadě ano.
- **Producenti** obdrží vyšší ceny, mají lepší pracovní podmínky a používají environmentálně šetrnější výrobní postupy
- **Spotřebitelé** ve vyspělých zemích oceňují možnost konzumovat zboží, které je produkováno sociálně a environmentálně zodpovědně
- Jedná se o efektivnější formu rozvojové pomoci než **přímé transfery**, které často vedou k nežádoucí kultuře závislosti, distribučním konfliktům a korupci při rozdělování
- **Problémy** představuje nízký podíl Fair Trade na celkové produkci a distribuční efekty mezi farmáři zahrnutými a nezahrnutými do těchto schémat.